

Koliko god nije dobro služiti se suhoparnim govorom bez metafora, toliko je loše pod svaku cijenu upotrebljavati slikovite izraze u stranom jeziku, ako nismo sigurni da to nisu možda metafore iz našeg materinjeg jezika, odnosno da smo ih upotrijebili na prikladan način. Krivo upotrijebljena metafora može, naime, dovesti do nesporazuma, baš kao i krivo gramatički sročena rečenica.

Velimir Petrović

PARTICIPIJALNE KONSTRUKCIJE U FUNKCIJI DODATKA U NJEMAČKOM I HRVATSKOM ILI SRPSKOM JEZIKU

0. Ovdje je riječ o konstruktima u njemačkom jeziku koji se sastoje od *participa sadašnjeg* (Partizip Präsens, Partizip I) ili *participa prošlog* (Partizip Perfekt, Partizip II) i njihovim ekvivalentima u hrvatskom ili srpskom jeziku.

U tekstu se participijalne konstrukcije javljaju:

a) u obliku konstrukta od jedne riječi:

- (1) *Keuchend* lief der Philosoph über das Stoppelfeld. (KG 96)
- (1') Filozof je *daščući* bježao strnjištem. (SN 300)
- (2) *Gespannt* horchte er nach dem Schlachtenlärm. (KG 97)
- (2') *Napeto* je osluškiavao bojnu krik. (SN 300)

b) u obliku konstrukta od više riječi:

- (3) Sie drehten sich auf den Hacken und gingen weg, *dem Volk, das draußen stand, auf die Füße tretend*. (KG 107)
- (3') Okrenuše se na petama i odoše *gazeći noge narodu koji je stajao napolju*. (SN 307)
- (4) Diese Grubei, *mit lauwarmem Regenwasser angefüllt*, nennen die Kinder Brunnen. (B 10)
- (4') Te jame, *ispunjene mlakom kišnicom*, dječaci zovu bunarima (Č 14)

0.1. Po svojoj funkciji u rečenici participijalne konstrukcije mogu biti:

— *dopuna* (Ergänzung)¹

- (5) Sie ist *reizend*. (W)
- (5') *Dražesna* je.
- (6) Er ist bei allen Kollegen *beliebt*. (W)
- (6') *Omiljen* je kod svih kolega.

¹ Pod *dopunom* se u smislu Engela razumijeva konstrukt uvjetovan valencijom određenog elementa neke klase riječi. U ovom slučaju je u rečenici (5) riječ *reizend* dopuna glagolu *sein*. Suprotno dopuni *odatak* je slobodan konstrukt koji se može javiti uz svaki elemenat neke klase riječi kao što je to npr. slučaj s atributom uz imenice. (Uspor.: U Engel, *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, E. Schmidt Verlag Berlin, 1977, str. 98.)

— dodatak (Angabe)

- (7) Heute habe ich ein *reizendes* Mädchen kennengelernt.
- (7') Danas sam upoznao *dražesnu* djevojku.
- (8) Das ist ein *beliebter* Scherz. (W)
- (8') To je *omiljena* šala.

0.2. U ovom članku će se analizirati samo slučajevi u kojima se participijalne konstrukcije upotrebljavaju u funkciji dodatka, i to i na razini rečenice i na razini rečeničnog člana.

1. U okviru rečenice imaju participijalne konstrukcije funkciju slobodnog člana koji nije podređen nekom glagolu, već čitavom iskazu.²

1.1. U funkciji slobodnog rečeničnog člana se particip sadašnji može preoblikovati u podređenu rečenicu. Njegovi ekvivalenti u hrvatskom ili srpskom jeziku jesu oblici na *-ći*, koji, kao i njemački dodaci te vrste, označavaju neku prilošku oznaku:

- (9) Vor dem Herd *kniend* und mit vollen Backen das Feuer *anblasend*, schaute sie ab und zu nach ihm ab. (KG 99)
- (9') *Klečeci* pokraj ognjišta i *pušuci* iz punih obraza u vatru, svakog je časa bacala pogled na Sokrata. (SN 302)

Sadržaj participa sadašnjeg u rečenici (9) mogao bi se izraziti pomoću rečenice s veznikom *indem* ili *während*. U rečenici (9') bi se, pak, umjesto glagolskog priloga sadašnjeg mogla upotrijebiti rečenica s veznikom dok:

- (10) *Indem/Während* sie vor dem Herd *kniete* und mit vollen Backen das Feuer *anblies*, schaute sie ab und zu nach ihm ab.
- (10') *Dok je klečala* pokraj ognjišta i iz punih obraza *puhala* u vatru, svakog je časa bacala pogled na njega.
- (11) Sie starren alle in den breiten, dunklen Riß *zitternd* vor Neugierde und Furcht. (B 9)
- (11') Zure u tu strašnu, mračnu pukotinu, *strepeći* od radoznalosti i od straha. (Č 13)
- (12) Die beiden Enden der Landstraß nach Sarajevo *bindend*, verbindet die Brücke zugleich auch die Stadt mit ihrer Vorstadt. (B 6)
- (12') Tako most, *sastavljajući* dva kraja sarajevskog drumu, veže kasabu s njenim predgrađem. (Č 10)

I ovdje je u rečenicama (11) i (12) moguća zamjena oblika participa sadašnjeg strukturom podređene rečenice s veznikom *indem*. U rečenici (11'), međutim, nije moguća zamjena glagolskog priloga sadašnjeg oblikom podređene rečenice.³ Rečenica (12') mogla bi se preoblikovati u zavisno složenu rečenicu ako se glagolski prilog sadašnji zamijeni podređenom rečenicom s veznikom *time što* (Tako most, *time što sastavlja* dva kraja sarajevskog drumu, veže kasabu s njenim predgrađem.)

² J. Erben, *Deutsche Grammatik*, Max Hueber Verlag München 1972, str. 306.

³ Ali je zato moguća preoblika u nezavisnu kopolativnu rečenicu: Zure u tu strašnu, mračnu pukotinu i *strepe* od radoznalosti i od straha — Sie starren alle in den breiten, dunklen Riß und *zittern* vor Neugierde und Furcht. (Uspor.: M. Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Naučna knjiga, Beograd, 1974, str. 740.)

1.2. I *particip prošli* se kao rečenični član u funkciji dodatka može zamijeniti oblikom podređene rečenice koja adverbijalno određuje nadređenu rečenicu. Taj njemački konstrukt ima u hrvatskom ili srpskom jeziku više ekvivalenata.

1.2.1. Kad *particip prošli* stoji u funkciji vremenske oznake, onda mu je hrvatskosrpski ekvivalenat oblik na *-vši*, tj. *glagolski prilog prošli*:

- (13) ... denn vor ihm stand, aus dem Gestrüpp *aufgetaucht*, ein persischer Soldat mit einem Spieß. (KG 98)
- (13') ... jer je pred njim, *izronivši* iz grmlja, stajao perzijski vojnik sa sulicom. (SN 301)

U rečenici (13) je moguća preoblika konstrukta s *participom prošlim* u rečenicu s *nachdem*; hrvatskosrpski ekvivalenat je u tom slučaju podređena rečenica s veznikom *nakon što, pošto*:

- (14) ... denn vor ihm stand, *nachdem er aus dem Gestrüpp aufgetaucht war*, ein persischer Soldat mit einem Spieß.
- (14') ... jer je pred njim, *nakon što je / pošto je izronio iz grmlja*, stajao perzijski vojnik sa sulicom.

1.2.2. Hrvatskosrpski ekvivalenat njemačkog *participa prošlog* može imati i oblik *trpnog glagolskog pridjeva*:

- (15) Seines Talents *versichert*, schrieb er unaufhörlich. (F 49)
- (15') *Uvjeren* u svoj talenat, pisao je neprestano.
- (16) Metaphysisch *betrachtet*, sieht die Sache anders ... aus. (H. Hesse)⁴
- (16') *Metafizički promatra*no, stvar izgleda drukčije ...

U rečenici (15) se *participijalna konstrukcija* može zamijeniti strukturom s veznikom *weil* ili *da*; njezin ekvivalenat u hrvatskom ili srpskom jeziku bila bi rečenica s veznikom *budući da, pošto, kako, zato što*. Rečenica (16) sadržava pogodbenu odredbu u vidu *participijalne konstrukcije* koja se može zamijeniti rečeničnom strukturom s veznikom *wenn*. U rečenici (16') može uslijediti zamjena pogodbene odredbe oblikom *wenn*. U rečenici (16') može uslijediti zamjena pogodbene odredbe oblikom *wenn*. U rečenici (16') može uslijediti zamjena pogodbene odredbe oblikom *wenn*.

- (17) *Wenn man die Sache metaphysisch betrachtet*, sieht sie anders ... aus.
- (17') *Ako se stvar promatra metafizički*, onda ona izgleda drukčije ...

Oblik podređene rečenice može biti i bez veznika:

- (18) *Betrachtet man die Sache metaphysisch*, so sieht sie anders ... aus.
- (18') *Promatra li se stvar metafizički*, onda ona izgleda drukčije ...

Postoji u njemačkom jeziku čitav niz izričaja u vidu *participijalne konstrukcije* u značenju *pogodbene oznake*. Svi oni imaju u sebi *particip prošli* nekog od glagola grupa *sehen, sagen, meinen*.⁵ Njihovi ekvivalenti u hrvatskom ili srpskom jeziku također su ustaljeni konstrukti:

⁴ Primjer uzet iz: *DUDEN-Grammatik*, Mannheim 1971, str. 565. (Ovdje valja napomenuti da su sve rečenice koje ne nose nikakvu oznaku porijekla, slobodno konstruirane.)

⁵ Uspor.: Rainer Rath, *Die Partizipialgruppe in der deutschen Gegenwartssprache*, Sprache der Gegenwart, Band 12, Düsseldorf 1971, str. 139.

(19) oberflächlich betrachtet	(19') površno promatrano
(20) juristisch gesehen	(20') pravno gledano
(21) anders gesagt	(21') drukčije rečeno
(22) räumlich ausgedrückt	(22') prostorno izraženo
(23) alles in allem (genommen)	(23') sve u svemu
(24) im Grunde (genommen)	(24') u suštini
(25) verglichen damit	(25') u usporedbi s tim

2. Kao dio rečeničnog člana participijalne konstrukcije imaju ulogu *atributa*. Što se tiče njemačkog konstrukta, atributivna odredba stoji po pravilu ispred imenice na koju se odnosi. U hrvatskom ili srpskom jeziku stoji njegov ekvivalenat i ispred i iza imenice koju atributivno određuje.

2.1. Hrvatskosrpski ekvivalenti njemačkog participa sadašnjeg u funkciji atributa:

2.1.1. pridjev na -*ci*, -*ća*, -*će*

(26) das steigende Einkommen	(26') rastući prihod
(27) erschwerende Umstände	(27') otežavajuće okolnosti

2.1.1.1. U hrvatskom ili srpskom jeziku postoji grupa pridjeva na -*ci*, -*ća*, -*će* koja se, iako je karakteriziraju isti sufiksi, potpuno razlikuje od grupe 2.1.1. Dok su pridjevi grupe 2.1.1. postali od glagolskog priloga sadašnjeg koji se tvori od trećeg lica množine prezenta i sufiksa -*ci*, -*ća*, -*će*, pridjevi druge grupe »postali su od prastarog oblika dativa glagolskih imenica«⁶ i imaju značenje: *za + glagolska imenica*. U njemačkom jeziku se u ovom slučaju radi o složenim imenicama postalim od infinitivne osnove određenog glagola i imenice:

(28) jahaći konj (= konj za jahanje)	(28') Reitpferd
(29) šivaći stroj (= stroj za šivanje)	(29') Nähmaschine
(30) brijaći aparat (= aparat za brijanje)	(30') Rasierapparat
(31) peraći sapun (= sapun za pranje)	(31') Waschseife)

2.1.2. pridjev na -*čki*, -*ski* za sva tri roda i oba broja:

(32) der vermittelnde Großhandel	(32') posrednička veletrgovina
(33) konkurrierende Firmen	(33') konkurentske firme

2.1.3. pridjev na -*an*, -*en*, -*ni* za sva tri roda i oba broja:

(34) ausführende Tätigkeit	(34') izvršna djelatnost
(35) bleibender Erfolg	(35') trajan uspjeh
(36) wohlhabende Eltern	(36') imućni roditelji

⁶ Uspor.: M. Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik I*, Naučna knjiga, Beograd 1975, str. 571.

2.1.4. *atributivna rečenica*

- (37) eine ins Bewußtsein des Verbrauchers *dringende* Werbung
(37') ekonomska propaganda *koja prodire* u svijest potrošača
(38) der sich mit dem Zollsatz der Länder des GATT weitgehend *deckende* Zolltarif
(38') carinska tarifa *koja se* u velikoj mjeri *podudara* s carinskom stopom zemalja GATT-a
(39) die Europa *trennenden* Schranken
(39') barijere *koje dijele* Evropu

2.1.5. *imenica*

- (40) der *Fliegende* Holländer (40') Holandanin-*lutaica*
(41) *schreibende* Arbeiter (41') radnici-*pisci*
(42) *forschende* Studenten (42') studenti-*istraživači*

2.1.6. *prepozicijalna grupa* (= prepozicija + imenica)

- (43) die *untergehende* Sonne (43') sunce *na zalasku*
(44) die *beiliegende* Rechnung (44') račun *u prilogu*
(45) der *sterbende* Soldat (45') vojnik *na samrti*

2.1.7. Postoje slučajevi u kojima je particip sadašnji atribut uz neki pridjev ili adverb. Time se značenje nadređene riječi posebno ističe. U hrvatskom ili srpskom jeziku se takvi konstrukti najčešće prevode opisno:

- (46) ein *siedend heißer* Tee (46') *toliko vruć čaj kao da je tek proključao*
(47) *atemraubend interessant* (47') *toliko zanimljivo da čovjeku dah zastane*

2.1.8. U kombinaciji s prijedlogom *zu* javlja se particip sadašnji kao sastavni dio *gerundiva*. Takvi konstrukti se prevode na hrvatski ili srpski jezik u vidu atributivne rečenice s finitnim oblikom glagola *trebati*, *morati* ili *moći*. Koji će od ta tri glagola biti upotrijebljen, zavisi od konteksta.

- (48) die bis zum ersten März *zu liefernden* Waren
(48') roba *koju treba isporučiti* do prvog ožujka
(49) die sofort *zu zahlende* Umsatzsteuer
(49') porez na promet *koji se mora odmah platiti*
(50) eine nicht so leicht *zu beantwortende* Frage
(50') pitanje *na koje se ne može tako lako odgovoriti*

2.1.8.1. Ponekad se te strukture mogu prevesti na hrvatski ili srpski jezik konstruktom sastavljenim od pridjeva na *-iv* i imenice koju taj pridjev atributivno određuje. To vrijedi samo za neke od slučajeva kad konstrukt označava mogućnost ili nemogućnost izvršenja određene radnje.

- (51) leicht *zu erfüllende* Wünsche
(51') lako *ispunjive* želje (pored: želje *koje se mogu lako ispuniti*)

(52) ein schwer zu lösendes Problem

(52') teško rješiv problem (pored: problem koji se teško može riješiti)

2.2. Hrvatskosrpski ekvivalenti njemačkog participia prošlog u funkciji atributa:

2.2.1. trpni glagolski pridjev na -en, -ena, -eno, -eni, -ene:

(53) der verwundete Fuß (53') ranjena noga

(54) wohlgestaltete Gedanken (54') lijepo oblikovane misli

Često takav atribut stoji u hrvatskom ili srpskom jeziku iza imenice na koju se odnosi:

(55) viele im Inland erzeugten Güter

(55') mnoga dobra proizvedena u zemlji

(56) für die seinen Mitbürgern geleisteten Dienste

(56') za usluge učenjene njegovim sugrađanima

U navedenim primjerima bi se svi njemački konstrukti i njihovi hrvatskosrpski ekvivalenti mogli označiti s -*activ*. Postoje, međutim, ovakvi konstrukti, koji u sebi sadrže oznaku + *activ*:

(57) svršeni student

(57') absolvierter Student

(58) diplomirani kemičar

(58') Diplomchemiker

2.2.2. radni glagolski pridjev

(59) die angekommene Ware

(59') prispjela roba

(60) eine gereifte Frucht

(60') dozrio plod

2.2.3. atributivna rečenica

(61) das von mir hier vorgetragene Problem

(61') problem koji sam ovdje iznio

(62) alle vom Entscheidenden berücksichtigten Handlungsalternativen

(62') sve alternative postupaka koje je donosilac odluke uzeo u obzir

3. Na osnovi analiziranih primjera proizlazi slijedeće:

a) Njemačke participijalne konstrukcije u funkciji dodatka mogu biti rečenični član ili atribut. Ekvivalenti tih konstrukcija u hrvatskom ili srpskom jeziku jesu različite gramatičke kategorije: glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli, radni glagolski pridjev, trpni glagolski pridjev, imenica, prepozicijalna grupa i atributivna rečenica. Upotreba prva četiri ekvivalenta u uskoj je vezi s glagolskim vidom hrvatskog ili srpskog ekvivalenta za određeni njemački glagol od koga je stvorena participijalna konstrukcija.

Tabelarni pregled njemačkih participijalnih konstrukcija u funkciji dodatka i njihovih ekvivalenata u hrvatskom ili srpskom jeziku

Karakterističan element u njemačkom konstrukt	Njegov ekvivalenat u hrvatskom ili srpskom jeziku	Primjeri
Partizip I	Adv _(v) I	lächelnd — smiješeći se zitternd — drhteći lesend — čitajući
	Aa	brennender Schmerz — bridak bol tränennde Augen — suzne oči erschwerende Umstände — otežavajuće okolnosti die verarbeitende Industrie — prerađivačka industrija
	N	schreibende Arbeiter — radnici-pisci forschende Studenten — studenti-istraživači
	PG	die untergehende Sonne — sunce na zalasku die beiliegende Rechnung — račun u prilogu
	AS	das in Betracht kommende Material — materijal koji dolazi u obzir
Partizip II	Adv _(v) II	angekommen — stigavši aufgetaucht — izronivši
	Aa _(v) act	so betrachtet — tako promatrano die gesteigerte Nachfrage — povećana potražnja
	Aa _(v) act ⁺	die eingegangene Post — prispjela pošta eine gereifte Frucht — dozrio plod
	AS	die von mir hier vorgetragene Ansicht — gledište koje sam ovdje iznio

b) Hrvatskosrpski ekvivalenat ima oblik *atributivne rečenice* u slijedećim slučajevima:

- kad atribut u vidu participa sadašnjeg uvjetuje *dopunu*;
- kad je konstrukt u vidu participa prošlog opisan s *von*;
- kad se particip sadašnji nalazi u sastavu *gerundiva*.

U ostalim slučajevima atributivne upotrebe participijalnih konstrukcija najčešći je oblik ekvivalenta u hrvatskom ili srpskom jeziku *pridjev*.

c) Za slučajeve upotrebe participijalnih konstrukcija u funkciji rečeničnog dodatka vrijedi slijedeće:

- particip sadašnji ima ekvivalenat u vidu glagolskog priloga sadašnjeg;
- participu prošlom odgovaraju glagolski prilog prošli ili trpni glagolski pridjev.

Značenje simbola

Aa	=	pridjev
Aa _(v) act ⁺	=	radni glagolski pridjev
Aa _(v) act ⁻	=	trpni glagolski pridjev
Adv _(v) I	=	glagolski prilog sadašnji
Adv _(v) II	=	glagolski prilog prošli
AS	=	atributivna rečenica
N	=	imenica
PG	=	prepozicijska grupa
B	=	Ivo Andrić: <i>Die Brücke über die Drina</i> , Fischer Bücherei, Hamburg 1966.
Ć	=	Ivo Andrić: <i>Na Drini ćuprija</i> , Mladost, Zagreb 1964.
F	=	Hans Carossa: <i>Führung und Geleit</i> , Leipzig 1943.
KG	=	Bertolt Brecht: <i>Kalendergeschichten</i> , Rowohlt, Leck 1962.
SN	=	D. Perković: <i>Suvremena njemačka novela</i> , Znanje, Zagreb 1966.
W	=	Wahrig: <i>Deutsches Wörterbuch</i> , Bertelsmann Lexikon-Verlag 1975.

Dieter Nerijs

O NOVOJ REGULACIJI PISANJA VELIKOG I MALOG SLOVA U OKVIRU REFORME NJEMAČKOG PRAVOPISA¹

0. Uvodne napomene²

Još od utvrđivanja njemačkog pravopisa iz godine 1901, koji je i danas na snazi, javljaju se s promjenljivim intenzitetom nastojanja za njegovom izmjenom. Takvi napori nailaze u javnosti uvijek na živ interes, što pokazuje veliko značenje što ga svijest jezične zajednice pridaje pisanom jeziku u društvenoj komunikaciji, ali i to da su veliki dijelovi te jezične zajednice nezadovoljni po-

¹ Zur Neuregelung der Groß- und Kleinschreibung in einer Reform der deutschen Orthographie, u: *Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Rostock* — XXIV, Jahrgang 1975, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, Heft 5. Dozvolom autora članak je skraćen.

² U ovom prikazu iznose se na sažet i vrlo pojednostavljen način razmišljanja i spoznaje koje je autor razradio u jednom opsežnom radu godine 1975. pod naslovom *Untersuchungen zu einer Reform der deutschen Orthographie*, Akademie-Verlag, Berlin.